

Kusturica bevette a Bastille-t

Gombosi Géza Párizs

A mester kifáradt, már csak régi poénjait ismételteti, paródiaszerűen – írták a francia kritikák a cannes-i filmfesztiválon májusban bemutatott Zavet (Ígérd meg) című Kusturica-filmet követően. Ezt látszott megerősíteni az a hír is, hogy egyik legsikeresebb filmjéből, A cigányok idejéből – melynek rendezéséért Arany Pálmát nyert 1989-ben – punkoperát adaptált a párizsi Bastille Operaházban.

Gérard Mortier igazgató szerint Emir Kusturica minden filmje operaszzerű, s már évek óta kéri a filmrendezőt, hogy vigyen színre operát a világ egyik legnagyobb presztízsű zenei színpadán. Ezzel párhuzamosan Kusturica cigányrockot játszó zenekarát, a The No Smoking Orchestrát producere, Marc di Domenico öt éve győzködte arról, hogy zenésíték meg basszusgitárosuk legszébb filmjét.

Ebből a kettős indítatásból, Goran Bregovic – akivel Kusturica jó ideje nincs beszélő viszonyban – eredeti filmzenéjének félretolásával született meg az a zenés adaptáció, amely műfajilag inkább nevezhető cigánymusicalnak, mintsem punkoperának.

A népzeneben gyökerező, sodró lendületű, modern koldusoperában balkáni lakodalmas zenével keverednek klasszikus olasz operarészletek, va-

lamint Nino Rotát és Kurt Weill megidéző melódiák, sőt – a rablások aláfestéséhez – a Rózsaszín párduc dallama is felhangzik. Zenei alaptémának azért megmaradt a filmből ismertté vált cigány népdal, az Ederlezi, amely a hatás kedvéért háromszor is felcsendül a kétórás előadásban.

A zenei dramaturgia hiányát jól szimbolizálja, hogy a zenekari árok felett húzódó előszínpad bal oldalán Zoran Komandina dirigálásával a The Garbage Serbian Philharmonia, míg jobb oldalán a The No Smoking Orchestra játszik. A romani nyelvű librettót a forgatókönyv leegyszerűsített változata alapján a zenekar tagja, a maffiavezért alakító Nenad Jankovic írta.

A mű punk jellege, azaz sajátos társadalomkritikája szinte kizárólag az ő szövegeiben érhető tetten. A Jézus Krisztus Szuperasztár Heródes király dalára emlékeztető Európa című nótában a bandája élén érkező cigányvezér Milánó főterén így ünnepel: „Köszönet, Európa, a demokráciáért, köszönet az MTV-ért és a FOX TV-ért, köszönet Beckhamért és a nem hagyományos mosóporért.” A megrázó emberi sorsokat álmoszerűen bemutató filmhez képest a musicalben kevésbé árnyaltak a figurák. Itt mindenki szenvedélyes és pénzéhes, s ezt a szerbiai színészek énekesek, három hónapos próbaidőszak után, összeforrott, könnyed, profi csapatmunkában adják elő.

A filmjeiben megszokott látványos elemeket színpadra alkalmazva, Kusturica első színházi munkájában pontosan ragadta meg a két műfaj közti különbséget: a film mesészerűsége és lelki finomságai helyett a színpadon sokkal inkább a pillanat mulandósága, azaz a színészeknek a halállal való, „élőben” történő szembesülése érdekl. A tragikus történet paradoxonná alakítja: a populáris zene hatása alatt olyan tempójú színes burleszk örületben hajtja végig, hogy abba csak belehalni lehet. A szürrealis zenei kavalkádban pillanatok alatt sorra meg is hal mindenki, és a záróképben a milánói katedrálissal együtt mindannyian égbé szállnak az Ederlezi dallamára.

De addig természetesen szállnak a háztetők, száll a lagzi közepén születésbe belehaló menyasszony, gágognak és felalá kacsáznak a valódi libák, rohangálnak a kartondobozok. Traktorok, motorok, lakókocsik és tévéstábok húznak át a cigányputrin, amelyben zsonglőrök, törpék, óriások, koldusok és labdarúgó-tehetségek tűnnek fel. Az olaszországi táborban már igazi kapura rúgják a labdát.

Amikor pedig a nézőnek már az az érzése, hogy Kusturica minden színpadi technikát kimerített, a főhős Perhan (Stevan Andelkovic) vágyainak nagy ívű bemutatására óriáskivetítőn idéz fel költői részlete-

Színpadra kerültek a látványos filmelemek Fotó: Sébastien Mathé

ket saját filmjéből és a mozgókép szerinte nagy pillanataiból. Cigánydallamok ritmusára lassítva láthatjuk Maradona felejtéssel gólját az 1986-as világbajnokságról és Robert de Niro gyilkosságra való készülődését Martin Scorsese Taxisofőr című filmjében. A cigányok példaképe a világsztár sportoló és a világsztár antihős.

Kusturica a bemutató előtti visszafogott nyilatkozataiban tartott attól, hogy előadása

nem fog megfelelni a Bastille kényes ízlésű közönségének. Arra feltehetően nem számított, hogy a produkciót minden este felállva és hosszú tapssal ünneplik a párizsi operahajongók. Akiknek jelentős része bizonyára most fedezi fel magának Kusturicát.

A francia fővárosban július 15-ig látható az előadás. Ezt követően legközelebb a jövő nyáron, a spanyolországi Valenciában.

Előny a jogvédőknél

Pert nyert a Belga Írók, Zeneszerzők és Kiadók Szövetsége (Sabam) a Tiscali Internetszolgáltató, a közelmúltban Scarlet Extended Ltd. nevet felvett cég ellen. Az ítélet értelmében a brüsszeli elsőfokú bíróság elrendelte, hogy az internetszolgáltató köteles megakadályozni az internetezőket abban, hogy a Sabam zenei repertoárját a P2P (fájlcsere) szoftver segítségével illegálisan letöltsék. Az ítélet precedensértékű – tájékoztatva lapunkat Kálmán András, az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Véddő Közcélú Alapítvány (ASVA) vezetője.

Az internetszolgáltató cégnek hat hónap áll rendelkezésére ahhoz, hogy az ítéletet végrehajtsa, késedelem esetén napi 2500 euró bírságot köteles fizetni. A bíróság a Tiscali által a magánélet titkosságára, a levéltitokra, valamint a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva előterjesztett egyetlen érvet sem fogadta el. Sőt álláspontjuk szerint a rendelkezés nem kötelezi az internetszolgáltatót a hálózata állandó ellenőrzésére, mivel technikailag megoldható az azon továbbított specifikus információk blokkolása, illetve szűrése.

A Sabam szerint, ha a Belgiumban működő összes, internetes hozzáférést nyújtó szolgáltató alkalmazna a szakértő által javasolt technikai intézkedéseket, akkor Belgiumban megszűnne az ilyen típusú illegális kereskedelem.

Hogy Magyarországon mikor születet hasonló bírósági döntés, nagyon nehéz kérdés, képtelenség megjósolni – mondja Kálmán András. (Cs. G.)

HIRDETÉS

A Magyar Irodalom Remekei újabb sorozata!

Az ötödik kötetet keresse július 5. és július 18. között!

Kötetenként csak 990 Ft

A 16 részes Magyar Irodalom Remekei sorozat további köteteit keresse kéthetente csütörtökön az újságárusító helyeken, vagy rendelje meg a kiadónál.

A teljes sorozatot megrendelők 16 kötetet kapnak 14 könyv árért!

Megrendelés és információ:

06 (1) 436-4373

munkanapokon 8 és 16 óra között.

Lehet egy kérdéssel több?

Hívásözön a Nyelvtudományi Intézet közönségszolgálatán

Papp Sándor Zsigmond

Honnan ered a Balaton neve? Valóban a suméroktól származunk? Miként írják helyesen a lapos tetőt? Mitől vizigót a vizigót? S ez csak néhány példa a Nyelvtudományi Intézet közönségszolgálatára beérkező napi 20-30 kérdés közül. A legtöbbször persze pillanatokon belül választolnak a nyelvművelő osztály munkatársai.

A majdhogynem negyven éve működő szolgálat alapvető feladata a nyelvi gyorssegély. A telefonon vagy interneten érkező kérdések kilencven százaléka ugyanis a helyesírással függ össze.

– A telefonoknál ülve azt gondolhatná az ember, hogy a helyesírás a nemzet szívügye – mondja Kardos Tamás, aki 88 óta fogadja a hívásokat, és tapasztalatait egy nemrég elkészült tanulmányban foglalta össze. Ám a négy fal között felkeltett illúziót hamar ellensúlyozzák odakint egy-egy forgalmasabb utca vagy áruházi prospektus hevenyészett felirata. A betelefonálók között azonban egyre több a hivatalos ügyfél: bank, biztosító, állami szerv. Az ő esetükben nyilván nem a kíváncsiság a fő motivációs erő, hanem a társadalom támasztotta követelmények.

A korrekt helyesírás ugyanis presztízsnövelő hatású, mint ahogy bizonyos körökben a nyelvhelyesség még ma is a műveltség kötelező része. A presztízsveszteség mögött azonban néha jóval prózaibb okok is meghúzódhatnak: egy-egy márványtábla feliratának felvétele előtt ma már egyre többen ellenőrzik a szöveg helyességét. A reklám-

ügynökségek is gyakori ügyfelek: szlogeneket, egy-egy szó vagy kifejezés rejtett jelentéseit firtatják. Vagy épp arra kíváncsiak, hogy a „herceg a foga alatt az alma” mondatban a „herceg” mennyire elegáns. Mert ha nem, akkor másra kell kihelyezni a fogpasztareklámat.

A legtöbb gubancot az egybe- és különírással vonatkozó szabályok mellett a különböző helyesírási gyakorlatok összeegyeztetése okozza. A rheuma például felbösszanthatja az

„**A külön vagy egybe dilemmát legtöbbször az értelmezés dönti el. A melegágy helyesírása is attól függ, hoz fel egy példát Kardos, hogy ki kel ki belőle: a paradicsom vagy én.**

akadémiai szabályokon felnövő páciens, de az orvosok számára ebben nincs semmi meghökkenítő. Az is előfordul, hogy a betelefonáló győzi meg igazáról a nyelvművelőt.

– A lapos tetőt én külön írnám, de az ügyfél meggyőzőtt róla, hogy végül is ez egy tetőfajta, így az egybeírás a helyes változat – magyarázza Kardos. Hasonló fejtörést okoz a hivataloknak a „veszélyes hulladék tároló” helyes alkalmazása. A veszélyes hulladéktároló ugyanis a tároló veszélyességére hívja fel a figyelmet, míg a veszélyeshulladék tároló már a tároló milyenségét hangsúlyozza. A megoldás egyébként a veszélyeshulladék-tároló lehet. A külön vagy egybe dilemmát legtöbbször

az értelmezés dönti el. A melegágy helyesírása is attól függ, hoz fel egy példát Kardos, hogy ki kel ki belőle: a paradicsom vagy én.

A betelefonálók vérmérséklete is megérne egy tanulmányt. Van, aki azért emeli fel a kagylót, mert szerinte igazságtalanul húzták alá pirossal a fia dolgozatában a játszik szót (nem igazságtalanul), mást viszont a parlamenti szleng dühít fel. Megint mások ki nem állhatják a „tíz óra magasságában”-szerű időmegtározást, és azt kérik, hogy valamiféle rendelettel söpörjék ki a nyelvhasználatból az effajta pongyolaságot. Ilyenkor az sem árt, ha némi pszichológiai jártassága is van a nyelvművelőnek. Volt idő, amikor a legtöbben a slágernek számító „böszme” szó gyökereire (dunántúli tájszó) voltak kíváncsiak. Másokat egy-egy földrajzi elnevezés vagy épp vezetéknevük eredete érdekl. Ilyenkor előfordul, hogy a munkatársak hívják vissza – kis kutakodás után – az érdeklődőt. Arra azonban vigyáznak, hogy ne adják ki saját elérhetőségüket: az egyik kolléga, miután személyes e-mail címéről válaszolt, csakhamar tekintélyes internetes ügyfélként „épített ki” magának.

És vannak persze a hitkérdések. Amikor valaki úgy telefonál be, hogy azt várja, minél inkább erősítsék meg véleményében a szakértők. Igen, valóban a suméroktól származunk, valóban a magyar nyelv a leggazdagabb a Kárpát-medencében, és igen, minden bizonyos mi találtuk fel a spanyolviaszt. Csak a heves vérű latinoknak valahogy jobb volt a marketingjük...